

op gezag het weinig vleiene “wartaal” in ontvangst nemen. [...] Bij een vroegere gelegenheid heb ik reeds den schrijver gewaarschuwd voor een gedachtenlijn, welke, indien zij werd doorgetrokken, minder ver lag van het nationaal-socialisme en het fascisme, dan hijzelf vermoedde. Nog steeds ben ik de mening toegedaan, dat handhaving van het oude artikel xxxvi in de voorheen gangbare en thans opnieuw door Van Ruler verdedigde uitleg, de geestelijke vrijheid in gevaar brengt en voor staatsvermogen de baan vrij maakt. Nog steeds ben ik van mening, dat de christelijke nationale cultuur, zoals zij hier wordt geleerd, namelijk als gestalte van den Heiligen Geest, een uitgangspunt kan vormen voor bij uitstek funeste nationalistische opvattingen.⁷⁴

Diepenhorsts bespreking van *Droom en Gestalte* loopt dus uit op een harde botsing met Van Ruler. Diepenhorst houdt zijn kritiek staande. Opnieuw vallen de diskwalificaties ‘nationaalsocialisme’ en ‘fascisme’, al worden deze gewijzigd in ‘bij uitstek funeste nationalistische opvattingen’. Een uitdrukking als ‘redelijke kritiek’, evenals de eerder aangehaalde passage waarin Diepenhorst op de man speelt en de daarmee corresponderende titel ‘Alleen op de wereld’, getuigt niet van fijnzinnigheid. Hetzelfde geldt voor Van Rulers ‘wartaal’ aan het adres van Diepenhorst.⁷⁵

Tot besluit

De publicatie van *Religie en Politiek* en de oprichting van de Protestantse Unie hebben Van Ruler dus ernstig in conflict gebracht met Buskes en Diepenhorst. Beide opponenten nemen, zo kort na de oorlog, grote woorden in de mond: fascisme en nationaalsocialisme. Hoezeer Van Ruler zich daardoor gekwetst heeft gevoeld, blijkt uit vijf dingen:

1. De verzuchting ‘met het ergste vuil wordt gesmeten’ in zijn notitie met betrekking tot het verkiezingsresultaat van de Protestantse Unie.
2. Het feit dat Van Ruler tot driemaal toe op de diskwalificaties ‘nationaalsocialisme’ en ‘fascisme’ terugkomt in zijn boek *Droom en Gestalte*.
3. De weigering om zes jaar na dato met Buskes samen als spreker op te treden op een bijeenkomst van de NCSV.
4. Het ontwijken van de naam van Buskes in het gezin Van Ruler, zoals blijkt uit een herinnering van dochter Janneke van Ruler: ‘Als de naam al viel, werd er snel gezwegen en op een ander onderwerp overgegaan. Ik wist of in ieder geval begreep al gauw dat Buskes pa een rotstreek had geleverd, maar wat/hoe/waarom heb ik eigenlijk nooit geweten. Daarover werd niet gesproken, zelfs niet door mijn

de *Nederlandse Geloofsbelijdenis* luidt: ‘Wij gelooven, dat onze goede God, uit oorzaak der verdorvenheid van het menselijk geslacht, koningen, prinsen en overheden verordend heeft, willende dat de wereld geregeerd worde door wetten en politien, opdat de ongebondenheid der menschen bedwongen worde en het alles met goede ordinarantie onder de menschen toega. Tot dat einde heeft Hij de overheid het zwaard in handen gegeven tot straf der boozen (Rom. 13:4) en bescherming der vromen. En hun ambt is niet alleen acht te nemen en te waken over de politie, maar ook de hand te houden aan den heiligen Kerkedienst, om te weren en uit te roeien alle afgoderij en vals godsdiens, om het rijk van den antichrist te gronde te werpen, en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen, het woord des Evangelies overal te doen prediken, opdat God van een iegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt. Voorts, een ieder, van wat qualiteit, conditie of staat hij zij, is schuldig, zich den overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, hun eer en eerbied toe te dragen, en hun gehoorzaam te zijn in alle dingen, die niet strijden tegen Gods Woord; voor hen biddende in hun gebeden, opdat hen de Heere stieren wil in al hun wegen en dat wij een gerust en stil leven leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid (1 Tim. 2:2). En hierin verwerpen wij de Wederdopers en andere oproerige menschen en in het gemeen al degenen, die